

безопасности. Представлены регрессионные модели, позволяющие оценить динамические тренды развития корпоративного сектора.

Ключевые слова: акционерное общество, финансовая и экономическая безопасность, ценные бумаги, фондовый рынок, инвестиции, стратегические решения.

Mnykh O.B. Formation of financial and economic security of corporate business sector enterprise

The article describes the dynamic aspects of the corporate sector development based on a study of individual stock companies quantitative and qualitative characteristics and indicators of the stock of domestic and foreign markets development. The effects of corporate strategic decisions in the context of their economic and financial security are determined. Regression models used to assess the dynamic trends of the corporate sector development are presented.

Key words: stock company, financial and economic security, securities, stock market, investments, strategic decisions.

Стаття надійшла 8 квітня 2013 р.

УДК 330.5

І.П. Мойсеєнко

**СИСТЕМНИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ
ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ
ПІДПРИЄМСТВА**

Проаналізовано системність механізму управління фінансово-економічною безпекою підприємства. Сформульовано авторський підхід до поняття та структури механізму управління підприємством як функціональний напрям у досягненні цілей синергетики з огляду на фінансово-економічну безпеку.

Ключові слова: економічна безпека, фінансово-економічна безпека, механізм управління, синергетичний менеджмент.

Постановка проблеми. Висока імовірність виникнення і розвитку кризи в процесі діяльності будь-якого підприємства зумовлює необхідність використання системних механізмів саморегулювання та спеціалізованого управління фінансово-економічною безпекою функціонування. Останнім часом цей термін набув значного поширення, однак розуміння сутності цього напрямку управління, його змісту, осо-

бливостей, теоретичного підґрунтя ще знаходиться на стадії формування. Це спричинює різні підходи та тлумачення, нетотожність оцінок окремих базових положень, визначення його ролі у формуванні економічної безпеки підприємства.

Систему управління безпекою слід розглядати як один з функціональних напрямів управління підприємством (як різновид організації управління), тобто як процес планування, організації, мотивації та контролю, необхідний для досягнення цілей функціонування підприємства. Менеджмент безпеки – складова менеджменту підприємства в цілому, який використовує його кращі засоби та інструменти, орієнтується на запобігання можливим ускладненням у діяльності підприємства, забезпечення стійкості господарювання. Реалізація управління ФЕБ з допомогою спеціальних методів безпеки належить до інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки функціонування підприємства.

Інтелектуальний капітал підприємства визначають як його основний капітал, персонал та систему управління знаннями – як головні ресурси, а управлінські компетенції – як конкурентні переваги. Ці особливості функціонування формують нові синергетичні ефекти у діяльності сучасних організаційно-господарських структур та визначають механізм управління безпекою.

Синергетичний ріст ефективності діяльності як реалізація завдань управління фінансово-економічною безпекою підприємства досягається за рахунок домінування інтелектуальних ресурсів та інноваційності в складі загальних можливостей системи.

Стан дослідження. За останні роки видано значну кількість спеціалізованих колективних та індивідуальних монографій, науково-методичних видань, присвячених проблемам фінансово-економічної безпеки та управління нею, в яких поряд з іншими питаннями знайшли висвітлення й ознаки поняття та управління фінансово-економічною безпекою [1, 2, 3, 4].

Управління фінансово-економічною безпекою в зарубіжній літературі найчастіше розглядається як зовнішнє управління, що здійснюється спеціально підготовленими та запрошеними на підприємство фахівцями і доцільно тільки на підприємствах, банкрутство яких має негативні суспільні наслідки. На інших підприємствах організація менеджменту безпеки здійснюється на основі принципів саморегулювання.

Виклад основних положень. Системний підхід пов'язує управління фінансово-економічною безпекою з самоорганізацією системи на базі активного та кваліфікованого внутрішнього мене-

джменту. Його основні процедури застосовуються постійно, не допускаючи входження в кризовий період, за можливості обмежуючись гомеостатичними перетвореннями, тобто превентивними діями. Таким чином, управління фінансово-економічною безпекою повинно здійснюватися протягом усього життєвого циклу підприємства і розглядатися не як тимчасовий захід, а постійна складова системи менеджменту. Такий підхід передбачає опис функцій управління та аналіз показників фінансово-економічної безпеки [4]. Порівняння підходів до визначення поняття фінансово-економічної безпеки подано в таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняння категорій безпеки

	Фінансова безпека	Економічна безпека	Фінансово-економічна безпека
як стан	це фінансові показники, які відображають фінансову стійкість (показники операційності та фінансового левериджу)	це фінансові показники, які забезпечують фінансову стійкість, а також всі інші види забезпечення (інформаційне, кадрове, інтелектуальне, технічне)	це використання потенціалу ресурсів для забезпечення конкурентоспроможного стану на основі компетенції (потенціал, ключові компетенції та конкурентні переваги)
як функція	це всі види ресурсів	це всі види ресурсів та забезпечення	це потенціал ресурсів, потенціал забезпечення, ключові компетенції ресурсів і забезпечення
як властивість	забезпечує відповідний рівень фінансових показників, які забезпечують фінансову стійкість	забезпечує відповідний рівень фінансових показників, які забезпечують фінансову стійкість, а також усі види забезпечення	властивість формувати такі ключові компетенції, які забезпечать цілі функціонування в конкурентному середовищі

Складено автором

Вимоги до системно-синергетичного підходу управління фінансово-економічною безпекою представлені в таблиці 2.

**Системно-синергетичний підхід дослідження
фінансово-економічної безпеки**

Підходи до управління	Види менеджменту	Структура поняття	Об'єкти дослідження
Системний	маркетинговий фінансовий стратегічний	стан функція	стан середовища
проблемно-цільовий	антикризовий	стан	стан ресурсів
системно-синергетичний	когнітивний менеджмент безпеки	стан функція властивість	стан середовища стан ресурсів стан потенціалу

Складено автором

Аналіз досліджень з питань використання інтелектуального капіталу дозволив установити, що значення використання цього ресурсу та його потенціалу зростає. Слід відзначити, що в дослідженнях економічної безпеки використання інтелектуального капіталу розглядається як інтелектуальна складова економічної безпеки. В економічних дослідженнях вимірювання використання інтелектуального капіталу в системі економічної безпеки – це елемент структури інтелектуального капіталу підприємства [5]. Обидва ці підходи знайшли своє відображення в методиці оцінки економічної безпеки, яка передбачає використання ідентифікації елементів інтелектуального – потенціалу.

Видові прояви потенціалу інтелектуальних активів можуть бути виміряні за такими ознаками:

- за етапами життєвого циклу продукту: проектування, виробництво, реалізація, продукт, управління (P_m);
- за об'єктами дослідження: ресурсна концепція, цільова концепція, інноваційна концепція, ринкова концепція (O_j);
- за ступенем реалізації: реалізований (фактичний), перспективний;
- за сферою формування: внутрішній, зовнішній (S_i);
- за принципом ієрархії: потенціал підприємства, потенціал бізнес-одиниць (I_k);
- за функціональними напрямками формування знань: ідентифікація знань, формування нових знань, зберігання та передача знань тощо (F_z);

– за складовими: інтелектуальний капітал, система управління знаннями, механізми управління (E_i).

$$\text{Тож } SIP = f^t_p(E_i, O_j, S_l, I_k, F_z, P_m)$$

Таким чином, рівень використання інтелектуального потенціалу визначається як функція від перелічених видів прояву, які відображають їх часові (t), просторові (p) чи інші критеріальні стани [6].

Враховуючи вимоги системного підходу, фінансово-економічну безпеку будемо розглядати як фінансово-економічну властивість функціонування підприємства, яка забезпечує захищеність його фінансово-економічних інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз та створює необхідні передумови для розвитку в поточному та довгостроковому періодах на основі використання потенціалу ресурсів та підприємства в цілому [7].

У цьому визначенні слід особливо відзначити три моменти:

- 1) стан захищеності має динамічний характер;
- 2) загрози мають внутрішнє та зовнішнє походження;
- 3) система фінансово-економічної безпеки підприємства передбачає використання концепції, стратегії та програм економічної безпеки.

Розуміння фінансово-економічної безпеки не буде цілісним без усвідомлення її основних функціональних цілей. Так, до основних *функціональних цілей* фінансово-економічної безпеки належать:

- 1) забезпечення високої фінансової ефективності роботи, фінансової стійкості та незалежності підприємства;
- 2) забезпечення технологічної незалежності та досягнення високої конкурентоспроможності технічного потенціалу того чи того суб'єкта господарювання;
- 3) досягнення високої ефективності менеджменту, оптимальної та ефективно організації структури управління підприємством;
- 4) досягнення високого рівня кваліфікації персоналу та його інтелектуального потенціалу;
- 5) мінімізація руйнівного впливу результатів виробничо-господарської діяльності на стан навколишнього середовища;
- 6) якісна правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства;
- 7) забезпечення захисту інформаційного поля, комерційної таємниці і досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів підприємства та відділів організації;
- 8) ефективна організація безпеки персоналу підприємства, його капіталу та майна, а також комерційних інтересів.

Управління фінансово-економічною безпекою – це використання спеціальних функцій безпеки та властивостей системи управління, які

дають змогу уникнути зовнішніх загроз і протистояти внутрішнім чинникам дезорганізації за допомогою використання елементів системи економічної безпеки, потенціалу наявних авуарів і компетенцій механізму управління.

Механізм у загальному розмінні – це скоординовані у просторі й часі дії управлінської системи, що призводять до якісних змін об'єкта управління. Механізмом управління фінансово-економічною безпекою вважаємо управлінські дії, спрямовані на використання можливостей та ресурсів підприємства, які б забезпечували системно-синергетичні ефекти реалізації захисту його фінансово-економічних інтересів від ідентифікованих реальних та потенційних загроз зовнішнього та внутрішнього характеру [8].

У загальному випадку логіко-структурна модель механізмів управління економічною безпекою (МУЕБ) може бути описана таким чином:

$$\text{МУЕБ} = \{\Phi_1 \dots \cup \dots \cup \Phi_n\} \cap \{\text{ОУ} \cup \text{СУ} \cup \text{ЕБ} \cup \text{УД}\},$$

- де Φ_1 – чинники зовнішнього середовища;
 Φ_n – чинники внутрішнього середовища формування системи економічної безпеки;
 ОУ – об'єкти управління безпекою;
 СУ – суб'єкти управління безпекою;
 ЕБ – елементи вимірювання системи безпеки;
 УД – управлінські методи та рішення.

Для оцінки факторів будується матриця $X = [x_{ij}], i = \overline{1, n}; j = 1, 2, 3$, елементами якої є фактори середовища (n – кількість відібраних факторів), які експертно оцінюються за такими трьома критеріями:

- 1) важливість для галузі (за шкалою: 3 – велика, 2 – помірна, 1 – слабка);
- 2) вплив на підприємство (3 – сильний, 2 – помірний, 1 – слабкий, 0 – відсутність впливу);
- 3) напрямок впливу (+1 – позитивний, -1 – негативний).

Потім через добуток цих експертних оцінок для кожного фактора одержується інтегральна оцінка: $I_i = \prod_{j=1}^3 x_{ij}$, яка показує рівень важливості i -го фактора для підприємства.

До об'єктів безпеки належать усі види ресурсів (матеріальні, нематеріальні, інтелектуальні, фінансові, трудові, інформаційні) та елементи інфраструктури (підсистема управління знаннями, інтелектуальна власність, інтелектуальний капітал тощо). Рівень використання

ресурсів передбачає розробку заходів безпеки на етапі формування, використання та вимірювання потенціалу. При цьому необхідно використовувати такі критерії, як конкурентоздатність, інноваційність та ефективність як економічні фактори формування синергетичних ефектів системного управління.

Завдання реалізації управлінських рішень щодо синергетичних ефектів функціонування підприємства передбачає декомпозицію елементів системи безпеки та механізму управління безпекою і полягає у забезпеченні:

- синергетичної орієнтації підприємства, у т. ч. формування синергетичної місії і системи цілей, використовуючи властивості (функцію) безпеки і ринкової орієнтації у просторі та часі;

- синергетичної взаємодії між внутрішніми елементами потенціалу підприємства через поєднання та розвиток зв'язків;

- організаційно-синергетичної інтеграції всіх підсистем по вертикалі і горизонталі, використовуючи організаційно-адміністративний та функціональний ресурси.

Висновки. Фінансово-економічна безпека – це стан використання потенціалу ресурсів підприємства та структури фінансових відносин підприємства в межах фінансової системи України, які забезпечують ефективні рішення щодо зниження ризиків його функціонування та виходу з кризи.

Логіко-структурна модель формування механізмів управління безпекою підприємства, таким чином, повинна складатися з таких механізмів: організаційно-синергетична інтеграція; вертикальна інтеграція, що використовує організаційно-адміністративний ресурс; горизонтальна інтеграція, яка використовує функціональний ресурс, котрий забезпечує ефект мультиплікації; синергетичної орієнтації використання інтелектуальних ресурсів.

Узгоджена в часі і просторі дія всіх вищевказаних механізмів є необхідною умовою реалізації синергетичних ефектів у розвитку сучасних підприємств, інноваційний шлях розвитку яких становить ядро синергетичного менеджменту, технології управління в умовах XXI століття.

1. Камлик М.І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект: навчальний посібник / М.І. Камлик. – К.: Атака, 2005. – 432 с.

2. Захаров О.І. Організація та управління економічною безпекою суб'єктів господарської діяльності: навчальний посібник / О.І. Захаров, П.Я. Пригунов. – К.: КНТ, 2008. – 257 с.

3. Новикова О.Ф. Економічна безпека: концептуальне визначення та механізм забезпечення / О.Ф. Новікова, Р.В. Покотоленько; Ін-т економіки промисловості НАН України. – Донецьк, 2006. – 407 с.

4. Мойсеєнко І.П. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства: навч. посібник / І.П. Мойсеєнко, О.М. Марченко – Львів: ЛьвДУВС, 2011. – 380 с.

5. Білоус. Н.Б. Економічне оцінювання та розвиток інтелектуального капіталу машинобудівних підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» / Н.Б. Білоус. – Львів: НУ «ЛП», 2011. – 20 с.

6. Мойсеєнко І.П. Управління інтелектуальним потенціалом: монографія / І.П. Мойсеєнко. – Львів: Аверс, 2007. – 304 с.

7. Мойсеєнко І.П. Особливості формування фінансово-економічної безпеки підприємства / І.П. Мойсеєнко // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна. – 2011. – Вип. 1. – С. 140–147.

8. Пугачева Е. Синергетика менеджмента / Е. Пугачева, К. Солов'єнко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.innovations.com.ua/ua/articles/finance/13487/sine..>

Мойсеєнко І.П. Системный механизм управления финансово-экономической безопасностью предприятия

Проанализирована системность механизма управления финансово-экономической безопасностью предприятия. Сформулирован авторский подход к понятию и структуре механизма управления предприятием как функциональное направление в достижении целей синергетики для обеспечения финансово-экономической безопасности.

Ключевые слова: *экономическая безопасность, финансово-экономическая безопасность, механизм управления, синергетический менеджмент.*

Moyseenko I.P. The System Mechanism of Management of Enterprise Financial and Economic Security

Systemic nature of mechanism of management of the enterprise financial and economic security is analyzed. The author's approach to the concept and structure of enterprise management mechanism as functional direction in achieving the goals of synergy from the point of view of the financial and economic security is formulated.

Key words: *economic security, financial and economic security, management mechanism, synergistic management.*

Стаття надійшла 19 квітня 2013 р.